ROMÂNIA ŞI PROBLEMA REPARAŢIILOR DE LA CONFERINŢA DE LA SPA LA PLANUL DAWES

DE

EMILIAN BOLD

Problema reparaţiilor, alături de problemele teritoriale şi politice care au stat în atenţia celor care au întocmit tratatele de pace, a avut darul, pentru o perioadă relativ scurtă (1919—1932), să complice relaţiile internaţionale, să zdruncine alianţele create, să aducă la suprafaţă contradicţii puternice [1], ascunse, într-o oarecare măsură în timpul războiului împotriva puterilor centrale. Avînd o sferă largă de interpretare juridică şi implicaţii politice şi mai ales economice, reparaţiile, la care erau interesate ţări cu interese diferite, au generat discuţii lungi şi controversate, atît la conferinţa păcii [2], cît şi la celelalte conferinţe care au urmat, fără a se ajunge, de cele mai multe ori, la rezultate concrete [3]. Este semnificativ să arătăm de pildă, cum Comisia reparaţiilor, creată special pentru a reglementa şi a rezolva obligaţiile materiale care reveneau ţărilor invinse, a reuşit, numai după lungi dezbateri şi cu mare greutate, să fixeze, la conferinţa de la Spa (iulie 1920) şi de la Londra (martie-mai 1921), suma totală a reparaţiilor şi cota parte a fiecărei ţări învingătoare. Dificultăţile proveneau, în special, din cauza multiplelor neînţelegeri dintre Anglia şi Franţa care aveau atitudini diferite în ceea ce priveşte suma globală a reparaţiilor, modalităţile de plată şi sancţiunile de aplicat în cazul în care Germania şi foştii ei sateliţi ar fi refuzat să îndeplinească obligaţiile ce le reveneau prin tratatele de pace. Germania, profitînd de neînţelegerile anglo-franceze, a folosit toate mijloacele pentru a lărgi sfera contradicţiilor. Ea a făcut cereri pentru amînarea plăţilor, a solicitat expertize, a cerut împrumuturi externe,

---

[1] V. I. Lenin, *Opere*, vol. 26, E.P., Buc., 1964, p. 101.

[2] Paul Mantoux, *Les délibérations au conseil des quatre*, 2 vol., Paris, 1955.

[3] Col. House et Charles Seymour, *Ce qui se passa réellement à Paris en 1918—1919*, Paris, Payot, 1923, p. 203.

a dus negocieri interminabile, n-a încasat impozitele de la contribuabili, a făcut emisiuni de miliarde hîrtie-monedă, a sistat plățile, în sfîrșit, n-a cruțat nimic în vederea revizuirii Tratatului de la Versailles și mai ales pentru reducerea datoriilor sale de război [4]. Pe de altă parte, țările mici, printre care și România, n-au fost acceptate la discuțiile referitoare la reparații, fapt care a dus la nemulțumiri și contradicții între statele mari învingătoare și aliatele lor.

Abia după cinci ani de la încheierea păcii, timp în care s-au purtat nesfîrșite și penibile negocieri, s-au aplicat sancțiuni economice și militare Germaniei, prin ocuparea Ruhr-ului, s-a ajuns, prin intervenția S.U.A. și Angliei, la o înțelegere referitoare la modul de achitare a sumelor provenite din reparațiile germane. Această înțelegere s-a concretizat în cunoscutul Plan Dawes, elaborat de un comitet de experți [5] și aprobat de guvernele aliate la conferința de la Londra, din 16 iulie—16 august 1924 și completat la conferința de la Paris, din ianuarie 1925.

Avînd drept scop stabilizarea monedei germane (care cunoscuse o puternică inflație) și echilibrul bugetar al acestei țări, precum și găsirea unor mijloace practice pentru a se obține plata reparațiilor, Planul Dawes propunea ca acestea să se efectueze fără a paraliza situația economică a Germaniei. De aceea, experții planului considerau necesară acordarea unui ajutor financiar substanțial care să permită Germaniei să-și achite obligațiile legate de reparații.

Raportul experților prevedea, în continuare, reforma monetară și a Băncii Reichului, prin crearea unei bănci de emisiune care să efectueze numai operații comerciale și, totodată, să plătească reparațiile, prin reunirea într-un cont special a tuturor sumelor vărsate. Transferarea acestor sume către statele creditoare urma să fie făcută de un comitet de transferuri. Avînd întreaga inițiativă, comitetul de transferuri era girantul soldurilor creditorilor rezultate din vărsămintele în mărci a anuităților reparațiilor și suveran în aprecierea situației schimburilor de mărfuri și posibilitatea de transfer pe care Germania le oferea fără risc pentru stabilitatea sa monetară [6]. Plata reparațiilor urma să se facă pe bază de anuități [7], în funcție de un indice de prosperitate. Anuitățile trebuiau să fie prelevate asupra bugetului ordinar ale cărui sume proveneau din veniturile vămilor, din

[4] Arh. M.A.E., 9, Convenții, G_1, VIII, Teleg. Nr. 3229/10 dec. 1922; **Arh. centrală istorică, Buc., Fond Președ. Cons. de miniștri**, Dos. 126/1920, f. 108—109.

[5] Experții au lucrat la Planul Dawes de la 14 ian. la 9 aprilie 1924. (v. H. G. Moulton and Leo Pasiovsky, *War debts and world prosperity*, Washington, The Brookings, 1932, p. 161.

[6] Savel Rădulescu, *Chestiunea reparațiilor și Planul Dawes*, „Reforma socială", Buc., 1928, p. 38.

[7] André François-Poncet, *De Versailles à Potsdam. La France et le problème allemand contemporain, 1919—1945*, Flammarion, Paris, 1948, p. 119.

impozitele asupra alcoolului, tutunului, berei şi zahărului[8], ca şi din obligaţiile căilor ferate, a impozitului asupra transporturilor, şi a impozitelor industriale. Avînd grija stabilităţii financiare, comitetul de experţi fixa la început o perioadă de moratoriu în care unele din resursele enumerate nu erau afectate, apoi o perioadă tranzitorie în care situaţia Germaniei s-ar fi ameliorat şi deci prelevările puteau începe cu moderaţie şi, în sfîrşit, perioada normală în care situaţia Germaniei s-ar fi consolidat şi se puteau face prelevările asupra tuturor veniturilor. În funcţie de aceste perioade, Germania, conform prevederilor planului, trebuia să plătească anuităţi de la 1000 la 2500 milioane mărci aur[9].

Tot în vederea înlesnirii posibilităţilor de plată, raportul prevedea şi obţinerea de către Germania a unui împrumut de 800.000.000 mărci aur pe care se baza instituirea băncii de emisiune şi stabilitatea monetară, ca şi primele plăţi de efectuat, cu condiţia ca ele (plăţile) să nu implice un transfer de fonduri în străinătate, împrumutul cheltuindu-se numai în interiorul Germaniei. În sfîrşit, planul nu permitea nici o legătură între datoriile interaliate şi datoriile provenite din reparaţii, cele din urmă fiind reduse la suma de 52 miliarde mărci aur[10].

Planul, în întregime, era bazat pe ipoteza că unitatea fiscală şi economică a Germaniei va fi restabilită complet[11] şi după cinci ani de la aplicarea lui, o nouă comisie de experţi urma să încerce o „reglementare definitivă şi completă a problemei reparaţiilor"[12].

Deşi Planul Dawes a avut un caracter provizoriu, el a constituit faza cea mai importantă din evoluţia problemei reparaţiilor prin faptul că, în cei cinci ani de existenţă, anuităţile prevăzute s-au achitat, în cea mai mare măsură, în mod normal. Aplicarea Planului Dawes a determinat, totodată, eşecul politicii franceze în rezolvarea unilaterală a problemei reparaţiilor germane şi creşterea influenţei politice în Europa a ţărilor anglo-saxone. La rîndul ei, Germania, deşi a suportat cu greutate controlul efectuat în economia sa, a reuşit, în scurt timp, să se refacă primind importante ajutoare financiare şi apoi să reintre, pe bază de egalitate, în rîndul marilor puteri.

Situaţia creată prin aplicarea Planului Dawes a nemulţumit ţările mici, în care se încadra şi România. Ea participase alături de aliaţi la

---

[8] Xavier Oudiette, *Le Rapport Dawes et la nouvelle politique des réparations en nature*, P.U.F., Paris, 1928, p. 12.

[9] Savel Rădulescu, *op. cit.*, p. 46.

[10] Monit. Of., Dezbaterile Adunării Naţionale Constituante a Deputaţilor, 23 februarie 1925, p. 1375.

[11] Etienne Weill-Reynal, *Les réparations allemands et la France*, vol. II, p. 653, Paris, 1947.

[12] Gh. M. Dobrovici, *Istoricul dezvoltării economice şi financiare a României şi împrumuturile contractate, 1823—1933*, Buc., 1934, p. 774.

victoria finală, suferise importante pagube materiale și umane, împrumutase sume însemnate din străinătate pentru ducerea războiului. În virtutea acestor fapte, România ar fi trebuit să se bucure de un tratament echitabil din partea marilor puteri, atît la repartiția sumelor de despăgubiri, cît și la obținerea unor creanțe speciale, care, prin forța lucrurilor, nu intrau în vederile Comisiei de reparații. Or, României i s-au refuzat, în mare măsură, aceste drepturi.

Avîndu-se în vedere că evenimentele legate de reparații sînt mai puțin cunoscute în literatura noastră istorică și că ele au o importanță particulară în înțelegerea unor aspecte de politică externă cu repercusiuni în situația internă, lucrarea de față își propune să aducă unele date noi care să lărgească informațiile asupra acestei probleme.

După cum se știe, conferința păcii de la Paris a încadrat România în rîndul statelor mici, acordîndu-i în consecință, o importanță secundară, uneori umilind-o și jignindu-i demnitatea sa națională. Încercarea de a-i impune un control militar, politic sau economic, obligația de a plăti însemnate indemnizații de război în locul învinșilor [13], intenția de a interveni în treburile interne și de a influența legislația țării, de a micșora la minimum dreptul la reparații a făcut ca interesele românești să fie primejduite sau încălcate [14] și să se ivească unele divergențe între România și aliații ei din Antantă [15].

Discutarea unei probleme atît de importantă și complexă ca aceea a reparațiilor, în absența României, atît la conferința păcii, cît și la alte conferințe care au urmat a făcut ca guvernele române, indiferent de nuanța lor politică, să protesteze sau să înainteze memorii cît mai concludente ori de cîte ori s-a ivit prilejul, pentru schimbarea atitudinii aliaților și pentru apărarea drepturilor legitime ale țării noastre. Nu intenționăm, în cele ce urmează, să urmărim poziția României sau poziția aliaților față de România, la toate conferințele interaliate privind reparațiile de război, deoarece atmosfera, din păcate, rămîne aceeași: proteste din partea delegaților români, pasivitate și dezinteres din partea delegaților Antantei. Ne vom opri numai asupra conferinței de la Spa care a creat mari nemulțumiri cercurilor politice românești prin repartizarea unei cote-părți minime din totalul reparațiilor și firește, asupra conferinței de la Londra, pentru discutarea și aplicarea Planului Dawes la care delegații români, ac-

---

[13] *Politica externă a României*, 19 prelegeri publice editate de Institutul social român, p. 10.

[14] *Activitatea corpurilor legiuitoare și a guvernului liberal*, Buc., 1926, p. XXII.

[15] Pentru unele detalii v. E. Bold, *Unele probleme privind participarea delegației române la conferința păcii. (1919—1920)*, în „Analele științifice ale Univ. Al. I. Cuza din Iași", Istorie, Tom XIV, 1968.

ceptînd noua formulă de reglementare a reparaţiilor germane, a solicitat insistent modificarea procentului de la Spa.

S-a arătat mai sus că divergenţele anglo-franceze, care şi-au pus pecetea asupra tuturor conferinţelor interaliate pentru fixarea sumei totale a despăgubirilor de război, a făcut ca Comisia reparaţiilor să procedeze mai întîi la fixarea cotelor părţi ce urmau să revină fiecărui stat învingător. Repartiţia s-a făcut cu ocazia conferinţei de la Spa, din iulie 1920. Conferinţa, desfăşurată sub semnul unor dezbateri furtunoase [16], a atribuit României cota de 1% din reparaţiile germane şi 10,55% din cele orientale (de la Ungaria, Austria şi Bulgaria), fără a permite delegaţiei noastre prezente acolo, ca şi altor delegaţii ale statelor mici, să participe la discuţii [17].

Făcînd calcule aproximative, pe de o parte, asupra pagubelor suferite de statele aliate şi prezentate Comisiei de reparaţii şi pe de altă parte, asupra creanţelor atribuite prin acordul de la Spa, se obţin următoarele date din care se observă că statelor mici cu „interese limitate", li s-a acordat în mod arbitrar o cotă care nici pe departe nu ţinea cont de totalul pagubelor suferite în război şi nici de „echitate şi dreptul fiecăruia" [18] cum se susţinea la această conferinţă.

Statele aliate	Pagube	Creanţe acordate după acordul de la Spa					Proporţii la sută între pagubele suferite şi creanţele acordate
	După tablourile comunicate Comis. rep. (în miliar de franci francezi)	Asupra Germaniei 132 miliarde mărci aur		Asupra Austriei Ungariei şi Bulgariei. 12 miliarde mărci aur (cifră oficioasă)		Total	
		%	miliarde m.a	%	miliarde m. a	miliarde	
Anglia	**64,0**	**22**	**29,0**	**11**	**1,3**	**30,3**	**47,3%**
Franţa	**218,5**	**52**	**68,6**	**26**	**3,1**	**71,7**	**32,8**
Italia	**74,2**	**10**	**13,2**	**25**	**3,0**	**16,2**	**23,1**
Belgia	**36,5**	**8**	**10,5**	**4**	**0,4**	**10,9**	**29,8**
România	**31,1**	**1**	**1,3**	**15**	**1,8**	**3,1**	**10**

Este semnificativ faptul şi tabloul evidenţiază concludent acest lucru, că, deşi diferenţa pagubelor dintre Belgia şi România era de 5,4 miliarde franci francezi, totuşi, prin acordul de la Spa, Belgia primea 8%, iar România numai 1% [19].

[16] Arh. M.A.E., 9, Convenţii, S_3, Raport din Paris Nr. 2681/20 iulie 1920.

[17] Dintre statele cu interese limitate numai Belgia avea dreptul să fie reprezentată la conferinţa de la Spa. (Ibidem, Telegrama din Bruxelles, Nr. 883/7 iunie 1920).

[18] Arh. M.A.E., 9, Convenţii, S_3, Raport nr. 2681, Paris, 20 iulie 1920.

[19] **Ibidem, Ministerul Finanţelor,** Direcţiunea despăgubirilor de **război** şi a tratatelor de pace către M.A.E., 7 oct. 1922.

Fixarea unei cote neînsemnate din totalul reparaţiilor pentru România a produs iritare şi nemulţumiri în cercurile politice româneşti. În parlament se dezvăluia, de altfel, că poziţia Angliei, Franţei şi Italiei, cu prilejul diferitelor conferinţe internaţionale, dovedea că România, „în atîtea chestiuni precum... aceea a Dunării, a strîmtorilor de la San Remo şi a despăgubirilor de la Spa, a fost pusă în situaţia dureroasă de a se întreba dacă ea a fost de partea învingătorilor sau a învinşilor" [20]. Asupra aceleiaşi situaţii neplăcute insista şi Nicolae Titulescu cînd declara că la Spa „nu s-a discutat o clipă cu noi de faţă, nici cuantumul de despăgubiri datorat de Germania, nici mai ales repartiţia sumei pe care ceilalţi credeau că trebuie să plătească Germania" [21].

Pentru corectarea acestei nedreptăţi, cercurile guvernante româneşti au iniţiat o largă campanie de memorii şi demersuri atît la conferinţa de la Spa, cît şi cu ocazia unor discuţii particulare, ulterioare.

În memoriul prezentat la conferinţa de la Spa, semnat de N. Titulescu şi Dr. Cantacuzino, se arăta, spre a înlătura orice echivoc, că evaluarea pagubelor româneşti s-a efectuat de organe special instituite, sub conducerea unor comisii centrale şi că lista acestor pagube, însumînd peste 31 de miliarde lei aur, a fost prezentată şi acceptată de Comisia reparaţiilor. De aceea, ridicîndu-se împotriva acelui 1%, se solicita ca repartiţia sumelor să se facă în conformitate cu mărimea pagubelor pricinuite, România neputînd admite ca unor ţări să le revină cote-părţi de 5 sau chiar de 10 ori mai mari de cît a fost în realitate valoarea pagubelor. Memoriul nu uita să sublinieze consecinţele dezastruoase interne pentru producţia ţării, din cauza „nedreptăţilor făcute prin hotărîrea conferinţei de la Spa". În sfîrşit, după ce se aminteşte că o bună repartiţie a obligaţiilor germane pentru România va întări şi mai mult legăturile tradiţionale cu puterile Antantei, memoriul afirmă că guvernul român nu acceptă cota de 1% şi, în consecinţă, nu semnează acordul de la Spa [22].

Nedreptatea făcută României la conferinţa amintită a fost relevată şi în diferite discuţii cu factori politici de seamă ai ţărilor Antantei. Susţinîndu-se ideea că repartiţia reparaţiilor pentru România ***echivala cu un tratament umilitor şi periculos pentru dezvoltarea sa*** economică, cu violarea flagrantă a tratatelor de pace [23], N. Titulescu a purtat discuţii cu Al. Millerand, L. Dubois (preşedintele Comisiei de reparaţii), cu François-Marsal şi alţii, consideraţi drept prieteni ai

---

[20] Monit. of., Nr. 47, „Dezbat. Ad. Deput.", 12 aug. 1920; v. şi Gh. Dobrovici, *op. cit.*, p. 482.

[21] *Anexe, acte şi documente referitoare la chestiunea reparaţiilor şi a datoriilor interaliate ale României*, Imprim. Stat., Buc., 1925, p. 356.

[22] *Ibidem*, p. 350—352.

[23] Paul Sterian, *La Roumanie et la réparation des dommages de guerre*, Paris, 1929, p. 82.

României. Toţi aceştia şi-au exprimat regretul în legătură cu rezultatul, defavorabil României, de la Spa şi au căutat să-l motiveze în diferite feluri. Aşa, de pildă, lui Titulescu i s-a spus că România va primi în schimb compensaţii din reparaţiile orientale, că ea a primit deja bunuri însemnate din teritoriile româneşti aflate înaintea războiului sub suveranitatea fostului imperiu austro-ungar, că este destul de bogată pentru a se mulţumi cu un cuantum minim de reparaţii [24], că Franţa şi Anglia ar fi făcut adevărate sacrificii în favoarea aliaţilor mai mici, renunţînd la o parte din cotele lor [25] şi că vinovată de această situaţie ar fi numai delegaţia engleză care, în cadrul conferinţei, a condus şi a hotărît totul şi n-a voit să discute şi cu delegatul român [26].

N. Titulescu a cerut şi sprijinul lui Poincaré. În cîteva discuţii avute cu acesta, diplomatul român îşi exprima nemulţumirea pentru faptul că în problema reparaţiilor se continua politica discriminatorie, împărţindu-se statele în cele două categorii: cu interese generale şi cu interese limitate. Opunîndu-se acestei hotărîri arbitrare, el a spus că orice măsură privind interesele României nu prezintă valoare decît dacă are consimţămîntul ţării, cu respectarea egalităţii depline a tuturor participanţilor la orice negociere, statele mici şi mijlocii avînd aceleaşi drepturi cu marile puteri, ori de cîte ori se discută probleme ce le privesc direct sau indirect [27]. Poincaré ca şi ceilalţi reprezentanţi ai politicii franceze, şi-a exprimat regretul său şi i-a dat asigurări că, în viitor, problema reparaţiilor nu va mai fi discutată fără prezenţa delegaţilor români [28].

La 11 decembrie 1922, N. Titulescu a făcut un demers şi pe lîngă ministerul de externe englez, apărînd punctul de vedere exprimat la Spa. El arăta că întrucît în discuţiile privitoare la reparaţii s-ar putea lua hotărîri, cum se mai luaseră de altfel, de natură să restrîngă libertatea negocierilor ulterioare prin neinvitarea României, guvernul român nu se putea considera legat de ele, fără ştirea sa. Reamintind nedreptăţile ce se făcuseră prin acordul de la Spa, el solicita ca România să fie repusă în totalitatea drepturilor sale care nu i-au fost recunoscute şi la discutarea în viitor a problemei reparaţiilor se impunea prezenţa delegaţilor români, atît prin drepturile ce le revin

---

[24] Anexe, acte şi documente..., *op. cit.*, p. 356.

[25] Germain Calamette, *Recueil de documents sur l'histoire de la question des réparations*, Paris 1924, p. 279.

[26] Arh. M.A.E., 9, Convenţii, S_3, Teleg. nr. 2671/9 iulie 1921.

[27] C. Murgescu, *Nicolae Titulescu and the question of economic relation between states*, în „Revue roumaine d'histoire", Nr. 3/1966, p. 406.

[28] **Biblioteca centrală de stat (B.C.S.)**, Buc., Fond Saint-Georges, Pachet CXXX, f. 50 şi Pachet CCCXVIII, f. 481. Promisiunea lui Poincaré l-a făcut pe I. G. Duca **să tragă concluzia pripită că încă o dată Franţa „ia iniţiativa reparării** acestei nedreptăţi". (Pachet CXXX, f. 50).

prin tratate, cît și prin unele asigurări formale date de guvernul francez [29].

Intervențiile pe care România le-a făcut pentru schimbarea procentului de la Spa s-au dovedit a fi cu totul justificate cînd, cu ocazia conferinței de la Londra, din martie-mai 1921 s-au fixat cele 132 de miliarde mărci aur ca sumă totală a reparațiilor. S-a putut astfel observa că față de pagubele suferite, suma ce revenea României era cu mult mai mică. Faptul este consemnat, printre alții, de economistul Gh. M. Dobrovici în cunoscuta și prestigioasa sa lucrare *Istoricul dezvoltării economice și financiare a României și împrumuturile contractate 1823—1933.* El arată [30] că punînd față în față drepturile fixate prin acordul de la Spa, cu pagubele suferite și obligațiile impuse prin tratate, se ajunge la următoarea situație:

De primit: I. Acordul de la Spa — 1% din despăgubirile germane = 1.200 milioane mărci aur; 1% asupra primei jumătăți din despăgubirile datorate de Austria, Ungaria și Bulgaria (12.000.000.000 mărci aur evaluate oficios) = 60.000.000 mărci aur; 30% asupra celei de a doua jumătăți din aceleași despăgubiri = 1.800 milioane mărci aur.

II. *Creanțe speciale:* Emisiunea biletelor Băncii Generale Române retrase = 1.500 milioane mărci aur; executarea anticipată a Tratatului de la București = 1.000 milioane mărci aur; aurul de recuperat prin lichidarea Băncii austro-ungare = 55 milioane mărci aur. În total deci 5.615.000.000 mărci aur.

Față de această sumă, pagubele și datoriile care se impuneau României ca plată se urcau la suma de 72.643.191.077,68 lei aur. Dacă suma respectivă se raportează la valuta anului 1914, luată de obicei ca bază [31], cînd 100 lei era egală, în medie, cu 80 mărci [32], obținem cifra impresionantă de 58.114.552.861,14 mărci. Deci, diferența dintre creanțele României din despăgubirile generale pe de o parte și pagubele și obligațiile statului român pe de altă parte, ilustrează pînă la evidență situația defavorabilă creată României prin acordul de la Spa.

Cu tot efortul depus pentru a schimba procentul de 1% și cu toate intervențiile și promisiunile făcute, totuși, hotărîrile conferinței de la Spa au rămas în vigoare. Mai mult, intervenția din Ruhr față de care România [33] și respectiv Mica Înțelegere n-au luat poziție dar au

[29] N. Titulescu, *Documente diplomatice,* Doc. nr. 29, Editura politică, Buc., 1967, p. 99.

[30] Gh. M. Dobrovici, *op. cit.,* p. 482.

[31] Comission des réparations. *Documents sur les réparations,* I, *Rapport sur les travaux de la Comission des réparations de 1920 à 1922,* Tome I, p. 59.

[32] Costin C. Kirițescu, *Sistemul bănesc al leului și precursorii lui,* vol. II, Editura Academiei R.S.R., 1967, Anexa V, p. 555.

[33] Guvernul român a declarat că România nu vrea să se amestece în conflictul din Ruhr, considerînd că aceasta era o problemă care privea Franța și Belgia. (v. „Monit. of.", Dezbat. Ad. Naționale Constituante a deputaților, 28 feb. 1925, p. 1365).

urmărit-o cu atenţie [34] ca şi faptul că în cursul anului 1923 Austria, Ungaria şi Bulgaria au obţinut un lung moratoriu, iar prin Tratatul de la Lausanne, din iulie acelaşi an, drepturile asupra reparaţiilor turceşti au fost anulate [35], toate acestea au înrăutăţit situaţia României în problema despăgubirilor de război. Ea a fost obligată să menţină cu atît mai mult rezervele formulate la Spa şi, în iunie 1923, să înainteze din nou Comisiei reparaţiilor un memoriu prin care se atrăgea atenţia marilor puteri asupra situaţiei care se crea României prin acordarea moratoriului Austriei, Ungariei şi Bulgariei, cînd nu se reuşise să se recupereze creanţele sale şi cînd guvernul român se vedea obligat să se preocupe singur de dezvoltarea economică şi financiară a ţării, neavînd nici un sprijin în obţinerea reparaţiilor ce-i reveneau. Memoriul cerea, printre altele, să se facă o examinare de ansamblu a situaţiei României, ca, în felul acesta, să se ajungă la un bilanţ activ şi declara hotărît că guvernul nu şi-ar putea da adeziunea deplină la acordurile interaliate ce au intervenit sau vor interveni decît după ce va avea loc o astfel de examinare [36].

Cînd, după intervenţia din Ruhr, se punea problema reexaminării situaţiei reparaţiilor şi cînd capitala Angliei urma să găzduiască conferinţa pentru discutarea şi aprobarea Planului Dawes, guvernului român i se oferea din nou prilejul să intervină în apărarea drepturilor sale consemnate de tratate şi eventual să modifice procentul de la Spa. Spre marea dezamăgire a cercurilor politice româneşti, conferinţa de la Londra nu-şi propunea să discute întreaga problemă a reparaţiilor, ci numai reparaţiile germane. În plus, se făcea din nou deosebirea între statele cu interese generale şi cele cu interese limitate [37]. De altfel, informaţii alarmante asupra intenţiei marilor puteri, de a continua această politică discriminatorie ca şi la conferinţa păcii, soseau mereu pe adresa ministerului de externe din Bucureşti [38]. Rugat şi împuternicit de guvernul român să apere interesele României la Londra [39], Titulescu, în drum spre capitala Angliei, scria şi el lui I. G. Duca că, după cum era informat, la conferinţă, statele urmau să fie categorisite astfel : mari puteri, state realmente intere-

---

[34] Florin C o d r e s c o, *La Petite Entente*, vol. I, Edition Pierre Bossuet, Paris, p. 284.

[35] I. M. O p r e a, *Nicolae Titulescu*, Edit. ştiinţifică, Buc. 1966, p 137.

[36] N. T i t u l e s c u, *Documente...* Doc. Nr. 90, p. 165–166.

[37] În acest sens, Djuvara anunţa din Londra că, la conferinţă, după cum era informat de subsecretarul de stat englez Sir Eyre Crowe, programul va fi strict limitat la punerea în practică a Planului Dawes şi că, probabil, vor fi reprezentate numai puterile direct şi serios interesate. (Arh. M.A.E., 9, Convenţii, G_1, VIII, vol. I, Teleg. nr. 2419/29 iunie 1924).

[38] **Duca era informat că se proiecta**, nu numai a nu chema ţările mici la Londra dar că unii se gîndeau să se facă şi între aceştia deosebiri după procentul recunoscut la Spa. (Ibidem, Teleg. nr. 34.254/30 iunie 1924).

[39] **Titulescu se afla în Elveţia. (Ibidem, Teleg. nr. 34.732/2 iulie 1924).**

sate în reparaţii ca Iugoslavia şi Portugalia şi state teoretic interesate în reparaţii ca România care nu acceptase acordul de la Spa, dar care încercase revizuirea procentului de 1%. Titulescu remarca însă că şi Belgia şi Italia, care semnaseră acordul de la Spa, făceau de mult sforţări pentru obţinerea unui procent majorat în favoarea lor". „Pentru că sînt mari puteri — scria Titulescu în raportul amintit — procedeul lor se cheamă înaltă politică. Dacă România ar fi acceptat acordul de la Spa şi ar fi încercat ulterior revizuirea lui în folosul ei, aceasta s-ar fi chemat, probabil, dezonoare; cînd România menţine punctul ei de vedere din 1920 şi-şi rezervă drepturile, să-şi expună revendicările în timp util, aceasta se cheamă teorie" [40].

Îngrijorat de situaţia care se crea României, I. G. Duca, într-o circulară către miniştrii români la Londra, Paris, Roma ca şi către E. Neculcea [41], delegatul ţării pe lîngă Comisia reparaţiilor [42], cerea insistent să se intervină la guvernele pe lîngă care erau acreditaţi, ca România să fie invitată la conferinţă. El arăta, cu acest prilej, şi faptul era binecunoscut, că România era direct interesată în problema reparaţiilor germane şi a celorlalte state învinse, că trebuia să se obţină păsuirea obligaţiilor româneşti decurgînd din tratate şi, în acest sens, guvernul român nu putea să admită ca ţara sa să nu fie prezentă [43].

Ca urmare a stăruinţelor diplomaţilor români pe lîngă guvernele francez, englez şi italian, s-a acceptat ca România să participe la conferinţa de la Londra pentru Planul Dawes, din iulie-august 1924. Diferenţa însă, dintre statele mari şi cele mici se menţinea şi de această dată. Primele aveau dreptul la patru delegaţi iar cele din urmă doar la unul. Faptul nu l-a dezarmat pe Titulescu care considera că, şi în aceste condiţii, putea apăra punctul de vedere român [44].

Situaţia a devenit din nou încordată cu ocazia discursului de inaugurare ţinut de Ramsey Mac Donald, preşedintele conferinţei, cînd s-a propus să se înfiinţeze cîteva comisii de experţi care să dezbată şi să rezolve problemele principale. În aceste comisii, statele mari trebuiau să numească patru experţi, în timp ce statele mici erau lipsite complet de acest drept. O asemenea măsură era motivată de Mac Donald prin necesitatea accelerării lucrărilor, arătîndu-se tot-

---

[40] *Ibidem*, Teleg. nr. 1544/10 iulie 1924.

[41] E. Neculcea, profesor universitar la Iaşi, a fost şi la conferinţa păcii expert tehnic pentru chestiunile economice şi financiare şi figura în lista oficială a acestei **delegaţii. (Arh. centrală istorică, Buc., Fond. Preşedinţia Conisliului de miniştri,** Dos. nr. 32/1920, f. 5).

[42] După cum se ştie, România nu avea un reprezentant permanent în sînul Comisiei reparaţiilor ci numai un delegat, un asesor, fără drept de vot, care era chemat să participe la diferite dezbateri numai cînd interesele ţării erau puse în discuţie.

[43] Arh. M.A.E., 9, Convenţii, G_1, VIII, vol. I, Teleg. nr. 32.652/23 iunie 1924.

[44] *Ibidem*, 9, Convenţii, G_1, VIII, vol. I, Teleg. nr. 300/30 iunie 1924.

odată, că drepturile statelor mici erau şi aşa apărate din moment ce deciziunile se luau de plenul conferinţei la care participau statele mici alături de cele mari [45].

Delegaţia română, în frunte cu N. Titulescu, a protestat împotriva propunerii engleze care, dacă ar fi fost acceptată, n-ar fi permis statelor mici să urmărească amănunţit evoluţia dezbaterilor şi nici să poată să-şi apere sau să-şi expună punctul lor de vedere. De aceea, el, cerea ca fiecare stat să fie reprezentat în aceste comisii. Intervenţia energică a lui Titulescu a determinat pe conducătorii conferinţei să accepte un compromis. Ei au admis ca doi delegaţi, printre care şi Titulescu, să apere interesele a patru state mici: România, Iugoslavia, Grecia şi Portugalia [46].

La 28 iulie 1924, la a treia şedinţă plenară a conferinţei, Titulescu a avut ocazia să expună punctul de vedere român în legătură cu planul experţilor. El a întocmit un amplu şi documentat memoriu în care a inclus, pe de o parte, pagubele pe care războiul le-a cauzat României şi sarcinele ce i-au revenit o dată cu încheierea tratatelor de pace şi pe de alta, de ce drepturi s-a bucurat România prin repartizarea cotei-părţi de la Spa.

De la început, memoriul arăta că România aprobă raportul experţilor cu privire la Germania, avîndu-se în vedere interesul ei în problema reparaţiilor dar cerea o corectare echitabilă a drepturilor sale faţă de obligaţiile care-i erau impuse de tratate sau pe care le-a provocat războiul. Pentru acest motiv, Titulescu cerea ca România să participe la executarea planului experţilor, cerere îndreptăţită dacă se comparau creanţele ei asupra foştilor inamici cu obligaţiile care i-au fost impuse prin tratatele de pace sau prin consecinţele războiului. Înainte de a proceda la un examen de ansamblu al obligaţiilor României, memoriul arăta că România nu a putut şi nu poate accepta procentul oferit la Spa, pentru că el nu corespundea nici din punct de vedere material şi nici din punct de vedere moral eforturilor sale din timpul războiului. Pentru o cît mai temeinică informare a celor prezenţi la conferinţă, în memoriul prezentat, au fost împărţite obligaţiile României în patru categorii:

1. *Obligaţii, consecinţă directă a războiului* în care intrau pagubele suferite de România (31.099.853.761 lei aur), biletele Băncii Generale (2.173.000.000 lei), punerea în vigoare anticipată a Tratatului de la Bucureşti, pagubele aduse industriei petroliere.

---

45 N. Titulescu, *Documente*... Doc. nr. 68, p. 143.

46 Arh. M.A.E., 9, Convenţii, G_1, VIII, vol. I. Teleg. nr. 1053/17 iulie 1924. Dintre ţările mici, Cehoslovacia şi Polonia n-au fost admise la conferinţă. Ele avea dreptul să obţină unele informaţii din procesele verbale şi să-şi expună observaţiile preşedintele conferinţei. În această situaţie, N. Titulescu şi-a oferit serviciile sale, angajîndu-se faţă de cele două delegaţii să le informeze asupra desfăşurării lucrărilor. (Ibidem, Teleg. nr. 1054/17 iulie 1924).

2. *Obligații financiare provocate de război.* În această categorie, erau inserate datoriile externe ale României față de Franța, Anglia, Statele Unite ale Americii, Italia, Belgia precum și față de Banca Națională a României.

3. *Obligații impuse României prin tratate,* ca datoria de eliberare (235 milioane franci aur) și cota-parte din datoria austro-ungară care, de asemenea, se urca la sume însemnate. Tot aici se includea plata bonurilor transferate, evaluate de România la 1,1 miliarde coroane aur.

4. *Obligații de ordin intern,* în care erau cuprinse pensiile și alocațiile pentru invalizi, orfani și văduve de război, a funcționarilor civili și militari, obligații ale colectivităților și fundațiilor, pagubele aduse populației, obligațiile statului român față de cetățenii români deținători de titluri a împrumuturilor de război austro-ungare etc. După cum s-a arătat mai sus, pagubele și obligațiile României, stipulate în tratate, se urcau la suma de peste 72 de miliarde lei aur.

În ultima parte a memoriului, erau inserate creanțele recunoscute României de către aliați, care cuprindeau 1% din reparațiile germane și 10,55% din cele orientale. Ele nu corespundeau eforturilor depuse de România pentru ducerea războiului. De aceea, memoriul, menționînd faptul că Germania a blocat orice plată, că Austria și alte state au beneficiat de un moratoriu de 20—30 de ani pentru restabilirea financiară, țări de la care România n-a primit reparații, în schimb, a suportat cu deosebită dificultate sarcinile sale externe, conchide că țara noastră are datoria să se intereseze în modul cei mai serios de lucrările conferinței pentru Planul Dawes de la care speră să obțină o justă satisfacere a cererilor ei legitime. Memoriul se încheia cu următoarele revendicări:

a) Participarea României la executarea planului experților, in special în comitetul de transferuri;

b) Revizuirea în favoarea României a procentului de la Spa, acesta din urmă nefiind în raport cu drepturile sale și cu creanțele asupra Austriei, Ungariei și Bulgariei care i-au fost oferite în compensație și care ulterior i-au fost suspendate;

c) Plata sau acoperirea pe cale de privilegii a unor creanțe speciale ale României, fie față de aliați, fie față de țările foste inamice. De aceea, România cere, între altele, ca creanțele sale, derivînd din emisiunea monedă a puterilor centrale și executarea anticipată a Tratatului de la București, să fie acoperite cu prioritate și aceste creanțe să fie înscrise printre cele care vor trebui plătite din sumele obținute prin aplicarea planului experților;

d) Indivizibilitate, atît din punct de vedere al existenței și execuției, între obligațiile impuse de tratate și drepturile la reparații, tratatele avînd în vedere plata primelor prin produsul celor de al

doilea, logic tratatele neputînd urmări să creeze un regim mai favorabil statelor foste inamice decît statelor aliate și cu atît mai mult neputînd intenționa să creeze un bilanț pasiv pentru acestea din urmă;

e) Soluția problemei datoriilor de război, bazată pe toți factorii problemei: scopul în care ele au fost create, modificările pe care le-au suferit de la semnarea tratatelor și pînă acum, dreptul la reparații, necesitatea reconstruirii economice a Europei, echitatea [47].

Memoriul a fost acceptat de conferință [48] iar textul lui a fost distribuit în limbile franceză și engleză [49]. Deși el s-a bucurat, în cercurile diplomatice, de oarecare simpatie [50] totuși, unii își manifestau nemulțumirea pentru faptul că s-ar fi adus în fața conferinței unele probleme care n-ar fi avut legătură cu discuțiile propriu-zise [51]. Se făcea aluzie la unele creanțe speciale, cuprinse în memoriu, la care România avea dreptul, dar care nu intrau în vederile Planului Dawes.

Între timp, conferința de la Londra, într-o atmosferă de oboseală, dezorientare și nesfîrșite discuții contradictorii și-a terminat lucrările, la 16 august 1924 prin semnarea unui acord final. Cu rezervele formulate în memoriu, delegația română a acceptat Planul Dawes, urmînd ca la conferința de la Paris, proiectată pentru ianuarie 1925, să-și continuie activitatea pentru obținerea unui procent sporit în noua repartiție a reparațiilor.

Fără a manifesta mari speranțe [52] și avînd de întîmpinat aceleași dificultăți [53] ca și la Londra, în legătură cu participarea țărilor mici [54], delegația română, în frunte cu V. Brătianu și N. Titulescu, a repetat și cu acest prilej revendicările formulate în memoriul de la Londra, solicitînd pentru România modificarea procentului de la Spa și concursul marilor puteri aliate și asociate pentru a obține plata crean-

---

[47] N. Titulescu, *Discursuri*, Editura științifică, Buc., 1967, p. 243—255.
[48] Arh. M.A.E., 9, Convenții, VIII, vol. I, Teleg. nr. 1076/30 iulie 1924.
[49] N. Titulescu, *Discursuri*... p. 244.
[50] I. M. Oprea, *op. cit.*, p. 139. Titulescu scria de altfel, că „ideea că România a fost maltratată cîștigă teren pe zi ce trece”. (Arh. M.A.E. 9, Convenții, G_1, VIII, vol. I, Teleg. nr. 1089/5 aug 1924).
[51] *Ibidem*, *Teleg. nr. 1097/13 aug. 1924*.
[52] „Cunosc riscurile unei repartițiuni între aliați — telegrafia Titulescu — unde cei mari iau tot iar cei mici ce rămîne”. (N. Titulescu, *Documente*... Doc., nr. 65, p. 140).
[53] La conferința de la Paris din ian. 1925, în raportul prezentat de Comisia de reparații, se cerea ca România să fie mustrată sau chiar sancționată pentru că nu iscălise Acordul de la Insbruck din 25 iunie 1923, acord care obliga România să plătească anticipat obligațiile sale fără a cunoaște drepturile ei în reparațiile orientale. În urma intervenției energice a delegației române și obținînd adeziunea ministrului de finanțe francez Clèmentel și a lui W. Churchill, acest punct a fost suprimat în ședință plenară. (v. „Monit. of.”, Dezbat. Ad. Naț. Const. a Dep., 28 feb. 1925, p. 1366).
[54] N. Titulescu, *Documente*... Doc. nr. 88, p. 162.

țelor speciale[55]. Conferința miniștrilor de finanțe de la Paris, din ianuarie 1925, prin „Acordul relativ la repartiția anuităților Planului Dawes", articolul 7, paragraful B, atribuia României 1,1% din reparațiile germane și din prima jumătate a celor orientale și 20% din a doua jumătate a acelorași reparații[56]. Conferința a apreciat că totalul pagubelor suferite de România s-ar urca la 1.875.000.000 lei aur[57], sumă de aproximativ 30 de ori mai mică decît fusese recunoscut inițial de Comisia de reparații. Rămîneau în suspensie creanțele speciale ale României din cadrul reparațiilor germane: biletele Băncii Generale, intrarea în vigoare anticipată a Tratatului de la București, depozitele de lei aur aflate în Banca Reichului etc. Problema urma să-și găsească rezolvarea în cadrul unor negocieri bilaterale româno-germane, negocieri aprobate, în prealabil, de Comisia reparațiilor[58]. Fără a intra în amănunte, menționăm că, în cadrul negocierilor purtate de guvernul român cu cel german, s-au ivit dificultăți. Ele proveneau din faptul că guvernul german refuza să recunoască României dreptul la restituirea creanțelor speciale sub motiv că ele n-ar fi incluse în plan[59], iar puterile antantiste, cărora li s-a solicitat ajutorul, n-au făcut nimic în favoarea României.

Pentru a determina, totuși, Germania să recunoască creanțele speciale, guvernul liberal a recurs la sancțiuni economice. Astfel, pentru anul 1925, au fost oprite tranzacțiile de orice natură cu Germania[60], aplicîndu-se, totodată, un tarif vamal maximal mărfurilor de import germane[61]. Măsurile luate de guvernul liberal au paralizat complet comerțul cu Germania și așa destul de limitat[62], a încordat rapor-

---

55 *Memoriu expunînd punctul de vedere al guvernului român în privința obligațiunii Germaniei de a rambursa acoperirea emisiunii biletelor Băncii Generale Române*, Buc., Imprim. Stat., 1925, p. 21.

56 Arh. generală a Ministerului de finanțe, Fond. Datoria publică, Dosar 87/1930—1946, f. 58. Conferința de la Paris a adus unele modificări în repartiția cotelor stabilite prin acordul de la Spa:

	Acordul de la Spa	*Acordul de la Paris*
Franța	52%	54,46%
Anglia	22%	23,04%
Italia	10%	10,00%
Belgia	8%	4,50%
Iugoslavia	5%	5,00%
România	1%	1,10%

(v. Harold G. Moulton and Leo Paslovsky, *op. cit.*, p. 174 și 194).

57 „Viața românească", XXII, Nr. 9—10, sept.—oct. 1931, p. 296.

58 Arh. M.A.E., 9, Convenții, G1, VIII, vol. I, Teleg. nr. 84.711/17 aprilie 1924.

59 Gh. M. Dobrovici, *op. cit.*, p. 492.

60 Arh. Stat. Iași, Fond 59, Dos. 17/1925, Adresa Ministerului de finanțe nr. 37.410/12 feb. 1925.

61 Arh. M.A.E., Fond 71, Germania, Dos. 73/1921—1932.

62 Menționăm că exportul german în România reprezenta doar 1% din total și în consecință, constrîngerile guvernului liberal nu puteau să aibă mare eficacitate. („Societatea de mîine", Cluj, an II, Nr. 8, 22 feb. 1925, p. 230).

turile dintre cele două ţări. Ulterior însă, nevoia unor credite din străinătate a determinat guvernele române la concesii şi, prin convenţia din 10 noiembrie 1928, se reglementau problemele financiare legate de creanţele speciale într-o formulă defavorabilă României [63].

Este necesar, fireşte, ca să arătăm ce a primit România în contul reparaţiilor germane şi orientale ca să vedem dacă ele corespund nu celor 31 miliarde lei aur recunoscute de Comisia reparaţiilor ci măcar sumei de 1.875.000.000 lei aur fixată de conferinţa miniştrilor de finanţe din ianuarie 1925.

Sumele încasate de România în contul reparaţiilor germane, înainte şi după aplicarea Planului Dawes, pînă la 31 august 1929, cînd s-a negociat Planul Young, oferă următorul tablou [64]:

De la armistiţiu la Planul Dawes Mărci aur	Primele 4 anuităţi Dawes Mărci aur	În contul celei de a 5-a anuitate a Planului Dawes pînă la 31 aug. 1929 Mărci aur	Total Mărci aur
33.961.382	45.181.060	23.774.234	102.916.675

Dacă suma totală, prezentată de tablou, se scade din 1.875.000.000 lei aur, ne dăm seama că România a fost frustată de cea mai mare parte din reparaţiile germane, care-i revenea pe drept prin tratate.

În ceea ce priveşte reparaţiile orientale, după cum atestă documentele din Arhiva Ministerului de finanţe, pînă în 1929—1930 nici o plată efectivă în numerar sau în natură nu s-a făcut pe baza Tratatului de la Trianon şi St. Germain. În schimb, Bulgaria a efectuat plăţi către România, între 1923—1926, în valoare de 2.344.145,35 franci aur, după care s-a bucurat de mai multe suspendări de plăţi [65]. În

[63] Arhiva centrală istorică, Buc., Fond Casa regală, Dos. 44/1928, f. 1—2. De pildă, prin paragraful 5 al convenţiei, România renunţa, printre altele, la măsurile prevăzute de paragraful 18, anexa II, partea a VIII-a Reparaţii, a Tratatului de la Versailles de a lua orice măsură specială cu scop de a sechestra sau confisca bunurile germane, nici vreo altă măsură care ar constitui o restrîngere a dreptului care-l au resortisanţii germani de a dispune liber de proprietatea lor privată.

[64] Cifrele au fost luate şi comparate din mai multe surse. În acest sens v. Arh. Centrală Istorică, Buc., Fond. Casa regală, Dos. 42/1929, f. 44; Arh. generală a Ministerului de finanţe, Fond Datoria publică, Dos. 87/1930—1946, f. 117—118; Arh. M.A.E., 9, Convenţii, G_1, VIII, vol. II, 1929; „Săptămîna politică", Seria a II-a, an I, Nr. 18, 23 iunie 1929, f. 15—16; Gh. M. Dobrovici, *op. cit.*, p. 489; M. Maevschi, *Contribuţii la istoria finanţelor publice ale României*, Edit. ştiinţifică, Buc., 1957, p. 161; Xavier Oudiette, *Le Rapport Dawes et la nouvelle politique des réparations en nature*, Paris, P.U.F., 1928, p. 155—160 etc. Cu unele mici excepţii datele coincid.

[65] Arh. generală a Ministerului de finanţe, Fond Datoria publică, Dos. 87/1930—1946, f. 119—120.

timpul în care România, pe baza Planului Dawes, a reuşit să încaseze sumele arătate mai sus, a efectuat şi plăţi în contul datoriilor sale interaliate. Astfel, în cursul anilor financiari (1 aprilie — 31 martie) 1926—1929, România a plătit suma de 12.943.862,12 mărci aur [66].

Relatarea problemelor legate de reparaţii, în perioada de care ne ocupăm, scoate în evidenţă că România a obţinut destul de puţin din ceea ce de drept ar fi trebuit să-i revină. Bilanţul rezultatelor confirmă că România s-a aflat în postura de a avea mai mult de plătit decît de primit de pe urma primului război mondial. Situaţia aceasta, care caracteriza în mare măsură spiritul imperialist în care s-au rezolvat chestiunile păcii, s-a răsfrînt negativ asupra dezvoltării ţării, stabilizarea sa economică şi politică efectuîndu-se cu greutate, mai mult prin mijloace proprii, aflate în interior. De aceea, dezamăgirea cercurilor politice din România interesate în reconstrucţia ţării după război a fost evidentă, atît din cauza tratamentului inamical aplicat delegaţiilor româneşti [67], cît şi prin rezultatele practice obţinute la conferinţele care au premers şi apoi au dezbătut şi aprobat Planul Dawes [68]. Or, tratamentul aplicat României a pus-o în imposibilitate ca din sumele primite drept reparaţii să-şi poată achita obligaţiile înscrise în tratate, ca şi pe acelea contractate pentru ducerea războiului. În orice caz, lichidarea datoriei flotante externe a României n-ar fi constituit o problemă dacă reparaţiile acordate ei i-ar fi fost plătite de foştii inamici, simultan cu reglementarea datoriilor sale faţă de aliaţii apuseni. Numai că, în realitate, „cele două partizi ale conturilor, care reprezentau suma pretenţiilor şi suma datoriilor, nu s-au întîlnit şi nu s-au compensat decît într-o măsură neînsemnată" [69].

Un factor care a impietat desfăşurarea normală a evoluţiei problemei reparaţiilor l-a constituit contradicţiile anglo-franceze, în special. Referindu-se la acest lucru, N. Titulescu, cu spiritul său profund de analiză, scria într-un raport către Ministerul de externe: „De cinci ani asistăm, dacă nu la sabotajul complet al reparaţiilor din partea anglo-saxonilor, cel puţin la vădita tendinţă a acestora de a reduce reparaţiile, nici prea mult pentru a împuternici Germania, dar destul de simţitor pentru a împiedeca Franţa să iasă prea repede din greutatea războiului" [70]. El a subliniat, totodată, şi intervenţiile brutale

---

[66] Arh. centrală istorică Buc., Fond Casa regală, Dos. 42/1929, f. 43.

[67] V. Madgearu declara în parlament încă din 1920 că de felul cum România a fost tratată, speranţele în despăgubiri erau „o deşărtăciune". („Monit. of.", Nr. 28, Dezbaterile Adunărilor Deputaţilor, 19 ian. 1920, p. 372).

[68] Problema reparaţiilor, se arăta în parlament, „are o importanţă specială atît pentru consolidarea noastră internă cît şi pentru relaţiunile noastre financiare şi chiar politice externe". („Monit. Of." Dezbaterile Adunării Naţionale Constituante a deputaţilor, 28 feb 1925, p. 1357).

[69] M. Maevschi, *op. cit.*, p. 160.

[70] Arh. M.A.E., 9, Convenţii, G_1, VIII, vol. I, Teleg. nr. 1087/5 aug. 1924.

ale bancherilor americani cu ocazia discutării Planului Dawes, prin care intenționau să subordoneze voinței lor libertatea de acțiune a aliaților [71]. Faptul acesta, considerat de Titulescu drept „un atentat la suveranitatea națională" [72], producea îngrijorarea că participarea Americii în politica europeană putea aduce și mai multă confuzie decît participarea ei la Tratatul de la Versailles [73]. N. Titulescu a relevat și politica de concesii a aliaților față de Germania, politică cu urmări negative asupra raporturilor ei cu statele mici, care participaseră la victoria finală: „Experții și aliații — scria el — au modificat în favoarea Germaniei puterile comisiei de transferuri și, sub aparențe inocente, deciziunile noastre interaliate au fost modificate pe fiecare zi, după cererile Germaniei, de către marile puteri" [74]. Vorbind și despre rezultatele obținute de România prin Planul Dawes, care se reduceau doar la fixarea unei sume care nici pe departe nu corespundea totalului pagubelor suferite, Titulescu propunea pentru viitor, ca în această situație, cînd reparațiile României „erau periclitate", să se tindă, mai presus de orice, la anularea diferitelor obligații [75] inserate în tratate, obligații pe care nu mai putea să le îndeplinească în noua formulare reglementată arbitrar la conferința de la Londra, din iulie—august 1924.

Rezultatele relativ minore obținute de guvernul liberal în cadrul discuțiilor privitoare la reparații, au fost criticate de opoziția din parlament. Deși toate partidele și grupările politice aveau, în general, o poziție similară în ceea ce privește încasarea integrală a reparațiilor de război, totuși, s-au făcut auzite unele critici asupra procedeelor prin care guvernul liberal încerca să le obțină. V. Madgearu, reprezentînd opinia Partidului țărănesc în parlament, recunoaște tratamentul inamical al marilor puteri față de România dar critica politica guvernului liberal, care, în problema reparațiilor, se rezumase doar la niște proteste și memorii la conferințele care au avut loc pînă în 1925. „Toate acestea — spunea V. Madgearu sînt manifestări platonice față de maltratarea efectivă la care a fost supusă efectiv România la toate conferințele internaționale de la 1920 și pînă azi" [76] (1925 — E. B.).

---

[71] Ed. Herriot citează discursul unui deputat din parlamentul francez care caracteriza intențiile și rolul jucat de bancherii americani la discutarea Planului Dawes: „La Londra, decorul convențional care oprește, de obicei, privirea popoarelor, s-a dat o clipă la o parte. Am văzut pe scenă pe *deux ex machina* al politicii moderne, pe adevăratul stăpîn al democrațiilor care se proclamă suverane: financiarul, omul cu bani" (v. Ed. Herriot, *Pagini de jurnal*, Ed. politică, Buc., 1968, p. 147).

[72] N. Titulescu, *Documente*.. Doc. nr. 73, p. 148.

[73] *Ibidem*, Doc. nr. 79, p. 153.

[74] *Ibidem*, Doc. nr. 81, p. 156.

[75] Ar. M.A.E., 9, Convenții, G1, VIII, vol. I, Teleg. nr. 1087/5 aug. 1924.

[76] „Monit. of.", Dezbat. Adun. Nation. Constit. a deput., 28 feb. 1925, p. 1427.

Fără a neglija intenția politică a opoziției, trebuie să recunoaștem că, cu toate eforturile depuse, situația se prezenta, în linii mari, așa cum ea a fost expusă de V. Madgearu. Rezultatele minime, concretizate în cifre, demonstrează cu evidență neputința guvernului liberal, într-o conjunctură nefavorabilă, de a obține mai mult.

Planul Dawes, în perioada în care a fost aplicat, deși lăsa nerezolvate unele probleme, a fost singurul moment din istoria reparațiilor cînd, în mod corect, au fost achitate anuitățile fixate de conferința de la Londra, din iulie-august 1924. Începînd cu anul 1929 însă, cînd s-a declanșat criza economică de supraproducție, plățile reparațiilor au fost sistate, ca apoi, deși s-a încercat o nouă reglementare prin Planul Young, ele să fie practic anulate prin moratoriul Hoover și prin conferința de la Lausanne din vara anului 1932.

LA ROUMANIE ET LE PROBLÈME DES RÉPARATIONS DE GUERRE. DE LA CONFÉRENCE DE SPA AU PLAN DAWES

Résumé

Le problème des réparations — avec ses aspects politiques, économiques ou juridiques — est moins connu dans notre littérature historique. L'abord de ce thème par l'auteur — qui a utilisé une riche bibliographie et des documents inédits existant dans les principales archives de Bucarest, reliefant surtout ses implications politiques — vient contribuer à la connaissance de quelques aspects de la politique externe de la Roumanie depuis la Conférence de Spa jusqu'au plan Dawes, inclusivement. Après avoir souligne les principaux éléments du plan Dawes, l'auteur relève le mécontentement des cercles politiques roumains à cause du fait que les traités avaient imposé à la Roumanie de nombreuses obligations matérielles de même qu'aux vaincus, qu'à la Conférence de Spa on lui avait attribué une cote minimum (1%) du total des réparations, que dans les discussions de Londres concernant l'approbation du plan on n'avait pas eu égard pour les revendications légitimes formulées par la délegation roumaine conduite par N. Titulesco. Mis en application, le plan Dawes a constitué la seule période quand les annuités ont été acquittées normalement, mais il a fait ressortir de sérieuses divergences entre l'Angleterre, la France et les E.U.A., de même qu'entre ceux-ci et les petits pays à intérêt limités.

L'article insère les sommes reçues par la Roumanie à la suite de l'application du plan Dawes, s'arrête sur quelques contradictions roumaino-allemandes, où les cercles politiques libéraux ont promu une politique de compromis, fait critiqué violemment par l'oppositon dans le parlement. Quoique on ait beaucoup misé sur l'encaissement de ces réparations, pourtant les sommes reçues ont été insuffisantes pour le redressement économique de la Roumanie, elle étant obligée de faire appel au capital étranger ou d'utiliser les ressources internes pour la stabilité économique et politique.